

ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ — напрям наукових досліджень у гуманітарних галузях знань, в основу яких поряд з іншими покладено принцип соціально й культурно обумовлених відмінностей між чоловіком і жінкою. Термін «гендер» (від англ. gender — стать, рід), що використовувався спочатку в англомов. працях з лінгвістики для позначення грамат. роду, всередині 20 ст. поширився у дослідж. соц. характеру. Амер. психоаналітик Р. Столлер у кн. «Sex and Gender» («Стать і гендер», 1968) вперше вжив його з сучас. значенням. Теор. обґрунтування цього поняття однією з перших подала у кн. «Sex, Gender and Society» британ. соціолог Е. Оуклі. У серед. 1980-х рр. амер. дослідниця Дж. Скотт у ст. «Gender: a useful category of historical analysis» («Гендер: корисна категорія історичного аналізу») // «American Historical Review» («Американський історичний огляд»), 1986, Vol. 91, № 5 розглядала поняття «гендер» як категорію істор. аналізу, що, на відміну від понять «стать» з його біол. та «рід» з його грамат. наповненнями, вказує саме на ті відмінності у чоловіків і жінок, які формуються під впливом особливостей сусп. діяльності представників різних статей та у кінц. підсумку визначають своєрідність їхньої соц. поведінки. Поява Г. д. зумовлена зміною ролі жінки у суспільстві в остан. чв. 20 ст. і стала своєрід. відповіддю на потуж. рух *фемінізму*. Осн. об'єктом сучас. Г. д. є жінка та соц. відносини між статями. Між двома крайнощами, що існують в істор. підходах до Г. д., — повного їх ігнорування як «псевдонаук.» і перетворення їх на центр. проблему істор. дослідж., зокрема створення «окремої від чол.», т. зв. жін. історії, — поступово формується виважене ставлення до цих студій як до ефектив. інструменту соц. і культурол. аналізу історії взаємовідносин обох статей.

Л. В. Гриневич

В Україні Г. д. поширюються від кін. 1980-х рр. насамперед завдяки працям [М. Богачевської-Хом'як](#) — «Дума України — жіночого роду» (1992), «Білим по білому. Жінки у громадському житті України 1884–1939» (1995; обидві — Київ), у яких вперше піднято проблему укр. фемінізму та гендер. підходу у наук. дослідженнях. Г. д. сприяло також видання українською мовою творів класиків світ. фемініст. літ-ри. Категорія «гендер» поступово вводиться в аналіт. апарат укр. літературо-

знавства, історії, лінгвістики, психології, соціології та ін. наук, що зумовлює виникнення відповід. напрямів — гендер. історії, соціології, психології тощо. В укр. літературознавстві цей напрямок представлений статтями [С. Павличко](#), [В. Агеєвої](#), [Н. Зборовської](#), [Т. Гундорової](#); у мовознавстві — [О. Горошко](#), [Л. Ставицької](#); в історії — [Н. Шевченко](#), [Г. Черних](#), [Н. Чухим](#), [О. Рибак](#); у психології — працями [Т. Говорун](#), [О. Кікінеджи](#); у політології та соціології — насамперед роботами [І. Жеребкіної](#), що стали теор. основою багатьох вузькофахових дослідж. з гендер. підходом. Від 1990-х рр. діють центри Г. д. у Харкові, Львові та Києві, відбулася низка наук. конф., присвяч. питанням ролі та місця жінки в історії і сьогоденні України, історії жін. руху, проблемам рівності та гендер. дискримінації. Харків. центр Г. д. від 1997 видає єдиний на пострад. просторі ж. «Гендерные исследования» та книжк. серії «Феміністська колекція» і «Гендерні дослідження».

О. В. Пилипчук

Рекомендована література

1. Femina Postsovietica. Украинская женщина в переходной период: от социальных движений к политике. Х., 1996;
2. Мельник Т. М. Гендерна політика в Україні. К., 1999;
3. Шевченко Н. В. Гендер у дзеркалі історії та перспективи розвитку гендерних студій в Україні // УІЖ. 2001. № 1;
4. Введение в гендерные исследования: Учеб. пособ. Ч. 1. Х., 2001;
5. Оксамитна С. М. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі // Наук. зап. Нац. університету «Києво-Могилян. академія». Спец. вип. Т. 19, ч. 2. К., 2001;
6. Кравець В. П. Гендерна педагогіка. Т., 2003;
7. Основи теорії гендеру: Навч. посіб. К., 2004;
8. Говорун Т., Кікінеджи О. Гендерна психологія: Навч. посіб. К., 2004;
9. Гендерні аспекти усвідомленого батьківства: Навч. посіб. Т., 2004.

[Л. В. Гриневич](#), [О. В. Давиденко](#)

Бібліографічний опис:

Гендерні дослідження / Л. В. Гриневич, О. В. Давиденко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-25556>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).